

С. С. Науменко

ВИТОКИ ІДЕЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У КИТАЇ

У статті здійснено аналіз окремих ієрогліф китайської мови, які означають обдарованість та талановитість: 才 – талант, 材 – якість, 有才华的 – обдарованість. З'ясовано, що питанню формування інтелектуальної еліти в Китаї завжди надавалось особливе значення на рівні наукової і дослідницької діяльності, внутрішньої державної політики. Першим до проблеми виховання і навчання обдарованих дітей звернувся Конфуцій, який був переконаний у необхідності відбору до навчання саме обдарованих дітей. Погляди Конфуція цілковито відповідали тогочасним вимогам: розвиток здібностей людини нерозривно пов'язаний із практичною діяльністю та є запорукою існування системи державного устрою. Установлено, що Конфуцій «поділяв» суспільство на людей вищої і нижчої категорій виключно за рівнем розвитку інтелектуальних здібностей та рівнем здобутих знань. З часом переконання Конфуція стали основою державної політики, а його ідеї щодо обдарованості – головними в державотворчому процесі. Управлінський апарат формувався відповідно до рівня розвитку творчих, інтелектуальних здібностей претендентів на посади. Було розроблено систему тріступневих іспитів: іспит на рівні повіту, котрий давав право на отримання першого вченого ступеню «сюцай», іспит на рівні провінції – другий вчений ступінь «цзюйжень», столичний іспит, що давав змогу отримати третю вчену ступінь і дозвіл обіймати найвищі державні посади. Таким чином, майбутнє професійне зростання кожної китайської дитини залежало від рівня освіченості, творчої й інтелектуальної обдарованості. Об'єктивний науковий пошук дозволив визначити і недоліки роботи з обдарованими дітьми, зокрема китайський мислитель Мо-Цзи відзначав, що навчати потрібно усіх дітей, а не лише найбільш здібних. Зазначимо, що негативним аспектом теорії конфуціанства став поділ соціуму на дві складові – люди розумової та люди фізичної праці. Так, послідовник Конфуція Мен-Цзи робив акцент на тому, що «люди інтелектуальної праці» повинні керувати «людьми фізичної праці», що негативно позначилось на рівні толерантності в тогочасному китайському суспільстві і стало частиною китайської традиції аж до ХХ століття.

Ключові слова: освіта, навчання, обдарованість, обдаровані діти, КНР, система освіти, професійна підготовка.

Naumenko S. S. Origins of the idea of education and education of gifted children in China. The article analyzes the individual characters of the Chinese language, which mean giftedness and talent: 才 - talent, 材 - quality, 有才华的 - gifted. It was found that the issue of formation of the intellectual elite in China has always been given special importance at the level of scientific and research activities, domestic public policy. Confucius was the first to address the problem of raising and educating gifted children, who was convinced of the need to select gifted children for education. Confucius' views fully met the requirements of the time: the development of human abilities is inextricably linked with practical activities and is the key to the existence of a system of government. It is established that Confucius "divided" society into people of higher and lower categories solely on the level of development of intellectual abilities and the level of acquired knowledge. Over time, Confucius' beliefs became the basis of public policy, and his ideas about talent - the main in the state-building process. The management staff was formed in accordance with the level of development of creative, intellectual abilities of candidates for positions. A system of three-level exams was developed: the county-level exam gave the right to receive the first academic degree «xucui», the provincial-level exam - the second academic degree «juzhen», the capital exam gave the third degree and permission to occupy the highest.

Thus, the future professional growth of each Chinese child depended on the level of education, creative and intellectual talent. An objective scientific search has identified the shortcomings of working with gifted children, in particular, the Chinese thinker Mo Zi noted that all children should be taught, not just the most capable. Note that the negative aspect of the theory of Confucianism was the division of society into two components - people of mental labor and people of physical labor. Thus, the follower of Confucius Meng Zi emphasized that «people of intellectual labor» should lead «people of physical labor», which negatively affected the level of tolerance in contemporary Chinese society and became part of the Chinese tradition until the twentieth century.

Keywords: education, training, giftedness, gifted children, China, education system, professional training.

Вступ. Китай має довгу й яскраву історію. Найбільш давні документальні джерела і літературні твори Китаю налічують не менше 3000 років. Поруч із цим за останні три десятиліття Китай домігся швидкої модернізації, так ще в 2011 році Китай став другою країною світу за економічними показниками з населенням 1,3 мільярда осіб. Це швидке зростання в багатьох галузях, у тому числі економічний, соціальний і освітній розвиток, викликали значний міжнародний інтерес. Вивчення причин такого стрімкого розвитку довело, що у КНР людські здібності та таланти розглядаються як головний двигун розширення можливостей

держави і нації. Китайські культурні традиції щодо цих питань мають глибокий вплив на принципи і концепції виховання обдарованих дітей і молоді у державній системі освіти. З цієї точки зору бажано формувати «переконання і цінності, які підтримують освіту обдарованих дітей», тому що вони засновані на китайській культурі та менталітеті, і, відповідно, звичні для них. Однак перед формуванням переконань та цінностей, що підтримують навчання обдарованих дітей, необхідно вивчити переконання і цінності, які існують у сучасному Китаї та викликані процесами глобалізації.

Установлено, що питання навчання і виховання обдарованих дітей у КНР розглядались як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогічній літературі. Так, У. Яньлін розкрив концепт «обдарованість» у сучасній науковій літературі Китаю (U Yanlin, 2018). В. Алфімов та Д. Перепадя дослідили особливості підготовки китайських педагогів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності із обдарованими дітьми та визначили специфіку підготовки педагогічних кадрів у Китаї з огляду на означену проблему (Alfimov & Perepadia, 2020). С. Кириченко у дисертаційному дослідженні «Організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії» здійснила ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад, стану, тенденцій розвитку роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії та визначила шляхи використання цього досвіду в системі національної освіти України (Kurychenko, 2016).

Мета та завдання. Метою статті є узагальнення провідних концепцій виховання і навчання обдарованих дітей у Стародавньому Китаї.

Методи дослідження. У науковому дослідженні було використано комплекс загальнонаукових методів, зокрема це аналіз, синтез, узагальнення, порівняння філософської, історичної, психолого-педагогічної літератури, інформаційних і літературних джерел із проблеми навчання і виховання обдарованих дітей у Стародавньому Китаї. Також було використано історико-структурний та історико-генезисний методи, що дали змогу проаналізувати розвиток професійної освіти дорослих у досліджуваний період.

Результати. У ході наукового пошуку встановлено, що в китайській мові здавна існує кілька окремих понять, які означають обдарованість, талановитість. Так, китайський ієрогліф 才 (Цай) зазвичай використовується для вираження концепції таланту як особистого досвіду або особливого дару. Цей символ розуміється як дослівний переклад слова «талант» у західному лінгвістичному контексті, де талант спочатку використовувався для опису одиниці маси, вартості, ваги або грошей, особливо для опису цінності золота

або срібла (Kerr, 2009). Пізніше це ж слово широко використовувалося для опису певних моральних якостей людини, тобто високі моральні якості почали порівнювати із дорогоцінними металами, які асоціювалися з людськими чеснотами (Kerr, 2009).

Сьогодні в західних контекстах термін «талант» використовується переважно для позначення особливих здібностей людини у порівнянні з іншими. Ці здібності залежать від «цінності», яку різні суспільства надають різноманітним навичкам, але «таланти», зазвичай, розуміються як певні успіхи у конкретній сфері діяльності, наприклад, успіхи з академічних, природничо-наукових, математичних, спортивних, музичних дисциплін. Відстеження китайського мовного контексту в подібному аспекті дало змогу зрозуміти, що ще один ієрогліф 材 (Цай) спочатку використовувався для позначення деревини для будівництва, та передбачав розрізнення різних порід дерева, вказуючи на «сорт дерева» (材料) і «якість дерева» (材质).

З часом ієрогліф 才 (Цай) став широко використовуватися для опису різних типів людей. Наприклад, талановиту людину китайці могли охарактеризувати як «дерево, яке можна розвивати далі» (可造之才). Таким чином, сучасний китайський термін, що означає талановитий або обдарований (有才华的), має фактично таке саме трактування як і його західний лінгвістичний аналог, та позначає людину, котрій притаманні особливі здібності, відмінні від інших.

Загальновідомо, що розвиток творчих здібностей та нахилів дітей цікавив жителів Китаю з даних часів. Зокрема, питанню формуванню інтелектуальної еліти китайської нації завжди надавалось особливе значення, причому як на рівні наукової, дослідницької діяльності, так і на рівні внутрішньої державної політики. Одним із перших філософів, який звернувся до проблеми обдарованості та виховання обдарованих дітей був Конфуцій, який жив у 552-479 рр. до н.е. у Китаї. Так, він наголошував, передусім, на необхідності відбору та навчання саме обдарованих дітей. За його уявленнями, така талановита молодь була гарантією успішного майбутнього розвитку всієї нації.

Зазначимо, що точка зору Конфуція відповідала потребам того часу, але, у той же час, різко відрізнялась від загальних уявлень спільноти більш прогресивним підходом. Зокрема, Конфуцій наголошував, що розвиток здібностей людини нерозривно пов'язаний із практичною діяльністю та обумовлює не тільки ступінь еволюції нації, але й стан існування системи державного устрою.

На переконання Конфуція, людство поділяється на дві основні категорії: люди вищої категорії, які керують усіма суспільними, економічними, політичними процесами, працюють, насамперед, інтелектуально; люди нижчої категорії, так звані «маленькі» люди, які повинні виконувати фізичну роботу та забезпечувати необхідний життєвий рівень всього суспільства. Цікавим є те, що у своїх роботах Конфуцій визначив певні умови, за наявності чи за відсутності яких людина мала бути віднесена до вищої або нижчої групи. За його переконанням, приналежність до еліти суспільства не мала визначатись ні аристократичним походженням, ні майновим станом, ні родинними зв'язками. Конфуцій наголошував, що до еліти повинні бути віднесені люди виключно за рівнем розвитку інтелектуальних здібностей та рівнем здобутих знань (Istoriia filosofii, 2003).

Таким чином, можна сказати, що Конфуцій запропонував у якості основної доктрини державного розвитку ідею щодо превалюючої ролі рівня обдарованості. За життя Конфуція його погляди набули значної підтримки суспільстві, а згодом сформувались у філософську школу.

Установлено, що у період правління імператора Хань У-Ді (140-87 рр до н.е.) конфуціанство отримало статус офіційної релігії та стало основою державної ідеологічної доктрини. З'ясовано, що для вивчення основних постулатів у 124 р до н.е. було створено імператорську Академію. Відповідно до цього погляди та переконання Конфуція стали певним інструментом державної політики, а його ідеї та методика визначення рівня здібностей особистості стали головними в державотворчому процесі (Melyksetov, 2002, р. 79).

Зокрема, було запроваджено запропоновану Конфуцієм систему іспитів для отримання державних посад. Таким чином, державний апарат формувався не за принципом приналежності претендента на посаду до класу чи майнового стану, а відповідно до його рівня розвитку творчих, інтелектуальних здібностей. Зазначимо, що для отримання певної посади необхідно було скласти визначені центральною владою офіційні іспити, які включали три послідовні ступені:

- перший ступінь являв собою іспити на рівні повіту, вони проводились щорічно восени, за їх результатами студенти отримували перший вчений ступінь «сюцай». Особи за наявності ступеню «сюцай» отримували посади в масштабах повіту, а також мали право скласти іспити на отримання більш високої категорії;
- другий ступінь передбачав складання іспитів на рівні провінції, які проводились навесні один раз на три роки в центральному місті провінції, а також у м. Пекін та м. Нанкін. До цих іспитів допускалися особи з першим,

начальним рівнем «сюцай», а у разі успішного складання іспиту другого ступеня претенденти отримували другу вчену ступінь «цзюйжень». Особи, які мали зазначений науковий ступінь, отримували державні посади в масштабах провінції, а також мали право складати іспити на отримання третього наукового ступеня, що проводились безпосередньо в столиці;

- третій ступінь – це столичні іспити, які відбувались один раз на три роки в спеціальній екзаменаційній палаті. Успішно склавши низку «столичних» іспитів, здобувач отримував третій вчений ступінь. Кількість тих, хто міг скласти третій іспит була лімітована, третю вчену ступінь отримували на більше 300 осіб, але саме вона давала можливість займати найвищі державні посади.

Таким чином, професійне зростання в стародавньому Китаї, що базувалось на поглядах Конфуція, залежало від рівня освіченості та, відповідно, рівня творчої обдарованості окремої особистості. Фактично, це єдина система в історії людства, де професійна успішність визначалась рівнем інтелектуальної обдарованості та впроваджувалась на державному рівні протягом майже всієї історії Китаю, проіснувавши понад двох тисячоліть, до 1905 року включно (丁泗, 吉爱明, 2008).

Варто зазначити, що негативно щодо ідей Конфуція висловлювався інший мислитель стародавнього Китаю – Мо-Цзи (479-381 рр. до н.е.). Заперечуючи частину ідей Конфуція, Мо-Цзи цілком підтримував необхідність відбору найбільш обдарованих людей та формування з них наукової і державної еліти суспільства (丁泗, 吉爱明, 2008).

Разом з тим, один із найбільш відомих послідовників Конфуція – Мен-Цзи розвинув ідеї стосовно поділу соціуму на дві складові. На його переконання, люди за своїми особливостями поділяються на дві основні категорії – розумової та фізичної праці. Характерним у його поглядах був акцент на тому, що «люди інтелектуальної праці» повинні керувати «людьми фізичної праці». Таким чином, Мен-Цзи великого значення також надавав інтелектуальним здібностям особистості, розвиток яких перебуває у безпосередньому зв'язку з рівнем обдарованості (施建农, 2001).

Отже, на самих ранніх етапах розвитку цивілізації в стародавньому Китаї мислителі визначали існування різниці між людьми та рівнем отриманих знань, розвитку здібностей, що впливало на здатність виконувати професійну діяльність та якість отриманих при цьому результатів.

Обговорення. Ми погоджуємося з думкою інших науковців, які досліджували теорію та практику роботи з обдарованими дітьми, щодо визначення сучасних моделей педагогічної взаємодії, взаємозв'язку особистісного та розумового розвитку дітей у процесі навчання і виховання. Разом із тим зазначимо, що витoki ідеї навчання і виховання обдарованих

дітей у Стародавньому Китаї значною мірою залежали від релігійних та ідеологічних поглядів того часу. Варто наголосити на тому, що педагогічні підходи минулих років суттєво відрізнялись від сучасних, наприклад, відбір на навчання талановитих і здібних до навчання дітей, «поділ» людей на групи інтелектуальної і фізичної праці та деякі інші.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що у Стародавньому Китаї відбулось зародження ідеї навчання і виховання обдарованих дітей, що характеризувалось відкриттям навчальних закладів та спеціальною системою вступних і випускних випробувань. З'ясовано, що у Стародавньому Китаї у якості основної доктрини державного розвитку було визнано ідею щодо превалюючої ролі рівня обдарованості та запроваджено систему іспитів для отримання державних посад. Таким чином, ідея роботи з обдарованими дітьми підтримувалась упродовж усього життя: від дошкільного віку до професійної діяльності дорослих китайців.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Серед перспектив подальших пошуків варто назвати такі: порівняльно-педагогічний аналіз роботи з обдарованими дітьми у КНР та в Україні, педагогічний супровід обдарованих дітей у провідних країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА:

- Алфімов В. М., Перепадя Д. О. Особливості підготовки вчителів до роботи із обдарованими дітьми у КНР. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2020. Т. 4. с. 6 – 16. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-97-4-6-16>
- Древнекитайская философия. Собрание текстов. / под. ред. Ян Хин-Шун. в 2 т. Москва : Мысль, 1972. Т. 1. 363 с.
- Історія філософії: Підручник для вищої школи. Х. : Прапор, 2003. 158 с.
- Кириченко С.В. Організаційно-педагогічні засади роботи з обдарованими дітьми в системі освіти Австралії: дис. ... канд. пед. наук. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. К., 2016. 288 с.
- Меликсетов А.А. История Китая. М. : Высшая школа, 2002. 476 с.
- У Янлінь. Концепт «обдарованості» в сучасній КНР. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика*. Чернівці, 2018. С. 22-25
- Kerr B. Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent. Thousand Oaks, CA: Sage, 2009. Vol. 2
- Skylor Zhitian Zhang. Gifted education in China. *Zhang, Cogent Education*, 2017. № 4. pp. 1-12
- 丁泗, 吉爱明. «有教无类»辨义// 连云港师范高等专科学校学报. 2008. p.36–38.
- 中華人民共和國革命法第十九條. URL : [/https://www.6laws.net/6law/lawgb/%E4%B8%AD%E8%8F%AF%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9C%8B%E6%95%99%E8%82%B2%E6%B3%95.htm](https://www.6laws.net/6law/lawgb/%E4%B8%AD%E8%8F%AF%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9C%8B%E6%95%99%E8%82%B2%E6%B3%95.htm)
- 施建农. 为什么要开展超常教育. 现代特殊教育, 2001. № 12. С. 4.
- 魅力中国. 校园才艺展示活动» 通知, 2012 年. С 12-16

REFERENCES:

- Alfimov, V. M. & Perepadia, D. O. (2020). Osoblyvosti pidhotovky vchyteliv do roboty iz obdarovanyh ditmy u KNR [Features of teacher training to work with gifted children in China]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. T. 4. 6 – 16. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-97-4-6-16> (in Ukrainian)
- Drevnekytayskaia fylosofiia. (1972). [Ancient Chinese philosophy]. *Sobranie tekstov.* / pod. red. Yan Khyn-Shun. v 2 t. Moskva : Mysl. T. 1. 363 s. (in Russian)
- Istoriia filosofii. (2003). [History of philosophy]: Pidruchnyk dlia vyshchoi shkoly. Kharkiv : Prapor. 158 s. (in Ukrainian)
- Kerr, B. (Ed.). (2009). *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent*. Thousand Oaks, CA: Sage. (Vol. 2).
- Kyrychenko, S.V. (2016). Orhanizatsiino-pedahohichni zasady roboty z obdarovanyh ditmy v systemi osvity Avstralii [Organizational and pedagogical principles of work with gifted children in the education system of Australia]. *dys. ... kand. ped. nauk. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M.P.Drahomanova*. Kyiv. 288 s. (in Ukrainian)
- Melyksetov, A.A. (2002). *Istoriia Kytaia [History of China]*. Moskva : Vysshiaia shkola, 2002. 476 s. (in Russian)
- Skylor Zhitian Zhang. Gifted education in China. *Zhang, Cogent Education*, 2017. № 4. pp. 1-12
- U Yanlin. (2018). Kontsept «obdarovanosti» v suchasni KNR [The concept of «giftedness» in modern China]. *Suchasna pedahohika: teoriia, metodyka, praktyka*. Chernihiv. 22-25 (in Ukrainian)
- 丁泗, 吉爱明 [DingSi, JiAiming]. (2008). «有教无类»辨义[«Education but not class» Distinction]. *连云港师范高等专科学校学报 [Journal of Lianyungang Normal College]*. p.36–38. (in Chinese)
- 中華人民共和國革命法第十九條 [Article 19 of the Revolutionary Law of the People's Republic of China]. URL : <https://www.6laws.net/6law/lawgb/%E4%B8%AD%E8%8F%AF%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9C%8B%E6%95%99%E8%82%B2%E6%B3%95.htm> (in Chinese)
- 施建农 [Shi Jiannong]. (2001). 为什么要开展超常教育 [Why carry out extraordinary education]. *现代特殊教育 [Modern special education]*. 12. 4. (in Chinese)
- 魅力中国. 校园才艺展示活动 [Charming China-Campus Talent Showcase]. (2012). 通知 [Notice]. (in Chinese)

Інформація про автора:

Науменко Станіслав Сергійович:
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2791-2929>, викладач кафедри східних мов Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м.Харків, Україна, 61166
 e-mail: stanislav.naumenko2020@gmail.com

Information about the author

Naumenko Stanislav Sergiyovych:
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2791-2929>, lecturer, Department of Oriental Languages, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
 Valentynivska st.,2, Kharkiv, Ukraine , 61166
 e-mail: stanislav.naumenko2020@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Науменко С.С. Витоки ідеї навчання і виховання обдарованих дітей в Китаї. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2021. № 50. С.137-144.
 DOI: 10.34142/23128046.2021.50.12

Дата надходження статті до редакції: 10.02.2021 р.
 Стаття прийнята до друку: 22.02.2021 р.